

Мит и философија: шта је то у темељу културе?

Богољуб Шијаковић, *Мит и философија: онтолошки појеницијал мита и почетиак хеленске философије; Теорија мита и хеленско митиоиворство (библиографија)*, Београд: Институт за теолошка истраживања, 2012.

Књига професора др Богољуба Шијаковића *Мит и философија: онтолошки појеницијал мита и почетиак хеленске философије; Теорија мита и хеленско митиоиворство (библиографија)*, као што и сам наслов сугерише, састоји се из два дијела.

Студија: Мит и философија: онтолошки појеницијал мита и почетиак хеленске философије представља уникатан покушај демитологизације мита као нечега искључиво произвољног, фантазмагоричног и у историји давно превазиђеног. На себи својствен – исцрпан, али не замарајући – начин писаца нас упознаје са митом као простором на којем је рођена наука о наукама/ наука над наукама, и као врло битним чиниоцем са којим философија и даље кореспондира.

Библиографија: Теорија мита и хеленско митиоиворство представља природни наставак студије, јер се на ин(тро)дукцију у аспекте овако занимљиве тематике наслања инструкција ка њеном евентуланом проширивању.

Уводно пишчево излагање носи назив *Философија, мит и култура*, у којем он на веома брзак и прозиран начин показује оригиналну (= коријенску) повезаност ова три појма. Наиме, мјесто њиховог састајања, њихов коријен (*ετιος*, origin) и праотац је религиозни акт. Тако је у коријену философије *σοφία* – мудрост (лат. sapientia – мудрост), али и *σοφος* – мудрац и пророк, онај који „је упућен у судбину која се догађа у пољу космичке нужности” (Шијаковић 2012, 11). У хришћанству појам мудрости доживљава кулминацију, јер је Божије име *Σοφία* – Премудрост. С друге стране, у коријену мита налази се ауторитативни, свети говор који се не доказује: говор који је у основи мишљења као предуслов мудрости. То показује и етимологија: „грчко *μῦθος* је из индоевропског *meudh-, из којег је наше ‘мисао, а блиско са *mendh-, из којег је наше мудрост, што је везано за памћење“ (Шијаковић 2012, 12). У осовини ријечи култура налази се култ, који је, како каже аутор, „незамислив без жртве, а жртва је ствар божанска“. Јасно је, стога, да је негирање култа негирање и његове највеће пројаве – културе, док је, с друге стране, вјеровање у Бога, жртовање себе Њему на олтару ума (олтар – alta ara – узвишени жртвеник, а шта је узвишеније од умствености/ логосности), представља вјеровање у културу и све њене аспекте.

Онтолошки појеницијал мита је назив следеће цјелине која садржи неколико подтема: а) *Језик и мишљење* б) *Обред и стварност* в) *Истина и иривојест* г)

* Православни богословски факултет Универзитета у Београду; nebojsa.djogatovic@yahoo.com

Mythos и *logos*: значењско диференцирање. На почетку, Шијаковић почиње процес демитолоџизације митотворне свијести као нечег ирационалног, јер ако је ирационална, онда се за њу не може рећи ништа осим да је „алогичка или антишлогичка“. Она није обухваћена ни претензијама рационалистичко-позитивистичке науке, која настоји да обухвати тоталитет, јер је из те удаљене перспективе немогуће обухватити мит *без реслова*. Једини начин правилног доживљаја мита је, према томе, у акту митотворне свијести, јер је „митотворно мишљење *принципијено њауџеоријско*, дакле затворено у себе и схватљиво само изнутра“ (Шијаковић 2012, 21).

Даље, писац указује на повезаност језика (предуслова мишљења) и митотворне свијести (подтема: *Језик и мишљење*). Веза између ознаке и означеног на почецима настанка говора нема само семантичку конотацију већ и магијску, сакралну. Име (номен) је ознака (омен), али име је и онтолошка ознака ствари, *неријетко деификована и табуизирана*.

Пошто су потоњи појмови уско везани за сакра(мента)лно, обредно слиједи да је при изучавању мита неопходно приступити преко ритуала, јер је он „у стању да дуго сачува већ преживљене митске форме“ (Шијаковић, 2012, 30). Обред увијек наново реактуелизује митски догађај, што обреду и миту даје онтолошки карактер (подтема: *Обред и стварност*). Тако оживљен мит у ушима слушалаца одјекује као недвосмислена истина, што га јасно диференцира од бајке, али и од легенде и саге (подтема: *Истина и њријовијес*).

У посљедњој разради *Онџолошко* *џоџенцијала мџџа* (подтема: *Mythos* и *logos*: значењско диференцирање) аутор нас упознаје са примордијалним значењим појмова *mythos* и *logos*, као и са њиховом плодном интерференцијом. И док је *mythos* заснован на причама које немају утемељење, али имају колективну важност, *дотле је logos* уједљив и смишљен говор који почива на индивидуализму и рационалности. Узајамност ових појмова се зазвива на трансферу: „идеје мита добијају философски садржај, а ејдетски оријентисане категорије мита дјелимично се претачу у философску појмовност; *logos* тобоже заузврат продужава живот *mythos*-у приморавајући га на своју одежду“ (Шијаковић 2012, 46).

У поглављу *Теокосмоџонски истџочници хеленске филозофије* представљени су премосници или, боље речено, митолошки иницијатори философског мишљења. Прелаз од митологије ка философији остварен је трансфером и метаморфозом митотворне свијести у онтолошку. Први философи – предсократовци – праве коперникански заокрет наизглед суптилним преобликовањем митотворног питања *шџџа је џрво* у философско питање *шџџа јестџе*. То „предсократовско теокосмогонско залеђе (...) чине: Талесов млађи савременик Ферекид, њему претходеће, али и текуће орфичке теокосмогоније, за све њих обавезујућа хесиодовска *theogonia* и најзад хомеровски теокосмогонски наговјештаји“ (Шијаковић 2012, 47).

Кроз концептно изложене подтеме, Шијаковић нас упознаје са различитим ракурсима хеленског митотворства. Тако је за Хомера извор свијета и богова *Oceanos* (подтема: Хомеровски *Oceanos*), за Хесиода је то *Chaos* (подтема: *Хесиодовски Chaos*), за орфичаре нема консензуса: за једне је то *Noћ* (*Nύξ*), за друге је то космичко

јаје (*ῥίον*), за треће је, пак, Ерос (*Ερως*) и његова жудња узрок настанка свијета и богова (подтема: Орфичке *ἡεοκομοἰоније*). Ферекид, кога аутор посљедњег излаже у свом поглављу, наводи да постоје три почелна божанства, Зас, Хроснос и Хтонија, која постоје *одувијек*. Тиме је његово митотворство најприближније Талесу и философији, али са, ипак, једном круцијалном разликом: Талесова *Вода* не само да је била *одувијек*, већ и *јесће*, тј. она није само *почетак*, већ и *почело*.

Поглавље *Primum ontologicum: Митотворно онтолојизовање и философска рационалност ин in statu nascendi* приказује процес настајања философске мисли, тј. мост од митотворачког начина размишљања ка философској свијести. Тај мост, према мишљењу аутора, никада није порушен, јер „философија није могла да се роди, а да претходно није била зачета“ (Шијаковић 2012, 93), а рођено има дужност према својим родитељима.

Посљедње поглавље студије *Мит и философија: онтолошки њошенијал митта и почетак хеленске философије* под називом *Парадигматичност и ѡауѡеоричност ѡјесништва* представља екскурсу у којем писац појашњава основне црте херменеутике пјесништва. Пјесник, али не само он, већ и митотворац или било који други творац, постају ирелевантни у односу на своје дјело, које, не само да их надживљава, већ и својом полисемичношћу отклања њихов првобитни наум. Стога је свако дјело, пјесма или мит, схватљиво само изнутра, у својој апсолутној стварности, а та апсолутна стварност никад није апсолутна, тј. једнозначна.

Библиографија *Теорије митта и хеленско митотворство* представља други дио ове књиге. У њој писац исцрпно побраја сва релевантна издања везана за наведену тематику и тиме наставља свој плодни рад на подручју библиографске дјелатности. Поднаслови овог дијела су: *Теорије митта, Хеленско митотворство и религија, Орфеј и орфизам, Хомер, Хесиод, Теоније: хеленске и исѡочњачке, Од митта до философије, Плаѡон и митт, Азбучник ауѡора*.

Право философско *крчкање* теме у уму, која је, као сам писац говори, чекала „своју ѡрилику (*κατὰ καιρόν*)“ (Шијаковић 2012, *Предѡвор*) резултовано је *ѡкнућем* у правом моменту – моменту потпуне девастације мито-творства, културе и фило-софије. Писац кроз цјелокупну студију показује да је мит у основи философије, да је философија у основи бића *vice versa* – да је наука о бићу – онтологија – у основи философије, да је ритуал у основи стварности, да је Логос/ Ријеч/ Језик/ Смисао у основи мишљења. С тим на памети, отвара нам се нова перспектива ка свијету која нас враћа из ригидног позитивизма који је *раскрѡио са свим уобразиљама ѡрошлостии* и указује нам на то да се све рађа у интеракцији, узајамности, у погледу лицем к лицу. С тим у вези, тачна је Шијаковићева примједба да проблем савремености није само у „забору бивствовања него заправо у деструкцији трансценденције. Могло би се рећи да је проблем у забору Бога, а Он нам се открива у лицу Другог.“ (Шијаковић 2012, 17).

Стајање *ad fontem* хеленске философије, с једне стране, и актуелност и полипримјена теме односа мита и философије, с друге стране, императив су више да што прије приступите овој студији.